

KOLO-časopis Matice hrvatske,
br. 3-4, jesen–zima, Zagreb, 2008, 389-394;
Свеске: књижевност, уметност, култура,
бр. 92, јун, Панчево, 2009, 141-144

Narativ nacije

*Za razliku od istorije, geografiju sam voleo,
iako nisam nikada uspeo u potpunosti da je shvatim.
Geografija je bila stanje, kraći ili duži trenutak dobitka:
istorija je bila dijagnoza, noć. I noć je doista pala, kao i uvek,
naprosto je prekrila nebo i više ništa nije moglo da se vidi.
David Albahari, Snežni čovek*

The essay *The Narrative of the Nation* is about a cultural and literary phenomenon which nurtures the idea that the survival of a nation depends on a *narrative struggle*, on forms and meanings through which, while looking at the future, the nation tells of its past by building the concept 'nation' as a complex *rhetoric strategy*.

Najbitniji iskorak u kognitivnoj sferi postmodernog svijeta nije odgovor na pitanje *što je* historija i kakvo je *mjesto subjekta* u njoj, već pitanje prostora koje on naseljava obogaćen identitetima stečenih u toj intersekciji. Stoga je sasvim logično što u osmišljavanju vremena i historije koristimo više prostornih a manje vremenskih metafora, pa umjesto o *duhu vremena*, govorimo o *duhu prostora*. Ali taj prostor nije pusto mjesto, ispražnjeno od ljudi i događaja. U svijetu globalizacije prostor poprima strukturu rizoma, rizomske mreže koja obuhvaća relacije i veze između *kulturno različitih identiteta*. Ohrabreni moćnim teorijskim pojmovima kao *nacija, naracija, kolonizacija, negacija* oni igraju ključnu ulogu u svakoj političkoj logici. Njihovo postojanje predmnijeva svijest o različitim inskripcijama i historijama, mada su neke od njih ostale bez imena, jer kao post- ili anti-historije nisu uspjele postati predmetom odgovarajućih naracija. Ali, pitam se, da li svijest o njihovom postojanju predmnijeva kognitivno skretanje prema rubovima historije? Da li tamo, u njihovom *oprostorenom vremenu*, katahrestički diskurs marginaliziranih naroda i grupa uspijeva pokazati svoju kulturnu različitost otkrivajući pri tome, snažnu vezu *prostora i identiteta*?

Ovo je, ili se bar meni tako čini, najsuptilnije pitanje regije (za nas, Makedonce, možda i od presudnoga značaja), jer kontinuirani pritisak koji vrši grubi diskurz kulturnog monizma jedne nama susjedne države – njeno odbijanje da prihvati postojanje makedonske manjine, onda odluka stavljanja veta našoj integraciji pod ustavnim imenom u okvirima jedne vojno-političke alijanse i EU – doprinijeli su izgradnji visokog simboličkog Zida koji eto, potvrđuje sumnju da nekada neprikosnoveni segmenti nacionalnog identiteta (historija, geografija, etnicitet, kultura, lingvistika), danas su samo *krizna mjesta* žestokog političkog dijaloga, produženi sukob dviju susjednih ideologija. U takvim okolnostima, nepostojanje *jedinstvenog narativa* – ideja koja bi bila prihvatljiva za sve relevantne, državne i političke faktore u Republici Makedoniji – može predstavljati opasnost za sam opstanak nacije. Razlozi su sasvim jednostavni: očito je da su nacije ne samo političke, već i kulturne zajednice; one nisu pitanje biologije i geografije, već srca i uma. Ostvaruju se kao naracije, brižljivo ispričane ideje koje njeguju san jedne *mitohistorijske forme*, apstraktne kao pojam, ali konkretne kao historijske sile (Gurguris; 2004: 47).

Ipak, možda nije najvažnija ideja nacije. Važnije su od nje sudbine ljudi, onih koji žive, koji proživljavaju njenu ambivalentnost. Zato naciji treba pristupiti kao udvojenom entitetu: ona je, istovremeno, i *naracija* i *interpretacija*. Htjela bih provjeriti vjerodostojnost ove konstatacije citirajući dijelove jednog romana, napisanog i objavljenog početkom ovoga stoljeća. Radi se o *Proroku iz Diskantrije*, makedonskog pisca Dragija Mihajlovskog, romana u kojem povijest predstavlja priču o jednom minulom vremenu, a prošlost – efekat jednog izrazito figurativnog diskurza:

„Od one velike, lijepe i skladne *barbarske zemlje* – kaže se u ovom romanu – samo je jedan mali, većinom planinski dio postao suverena državica okružena s triju strana *strmim provalijama*, a s četvrte, južne, prema kojoj... je bio krenuo ovaj narod... kao prema svom dugo priželjkivanom cilju – Europi, bio se izdigao taj *prokleti zid* ne dajući mogućnost ni piletu da preleti...” (Mihajlovski; 2001: 112; kurziv je moj).

Taj *prokleti zid* o kome govori narator ovog romana, Vasilij Nežilski („sićušna prašinica duha ovoga naroda”), metafora je ograničenja i granica, ali ne samo državotvornih koji jamče naš i suverenitet naših susjeda, već i onih drugih – imaginarnih, simboličkih, politički iznuđenih ograničenja koja za nas „znače Ime”. Možda i više od toga, jer *zid* je metafora koja je od naše „lijepe i skladne barbarske zemlje” stvorila lako prepoznatljiv prostor u kojemu sami sebe vidimo tamo gdje nas

nema, dok polako i sigurno iščezavamo tu, gdje nas zapravo ima. Izgrađen prema principu suprotnom utopiji (koja označava ne-mjesto), tužna realnost tog metaforičkog *prostora-izvan-svakog-prostora* je ono što Michel Foucault naziva *heterotopijom*. Kao najilustrativnije heterotopije današnjice, naša zemlja i mi u njoj, podsjećamo na muzejske eksponate – tuđi na svojem – nema nam sličnih na svijetu...

„Sve ovdje i dan-danas počinje i završava *zidom*. I moja tuga i *moje sjećanje* i čini se *čitav moj život...*” (Mihajlovski; 2001: 113; kurziv je moj), razmišlja narator spomenutog romana otvarajući jedno veoma bitno pitanje. Naime, kao konstantni generator značenja, *zid* našeg Dragija Mihajlovskog ima Janusovo lice. Njegova udvojena priroda – ono njegovo vanjsko i unutrašnje – predmnijeva da *zid* i ujedinjuje i istovremeno razdvaja obje strane. Stoga on nije samo fenomen *ograničenja*, već je i simbol *zbližavanja*: on je ograničenje Sopstva i Drugosti, ali i njihovog zbližavanja u realnom geografskom *prostoru*. Ipak, umjesto očekivanog i logičkog procesa hibridizacije, *zid-granica* producira prostor ispunjen kulturnim i političkim antagonizmima s kojima se pregovara dugo, s pozicije moći i autoriteta. Efekat tih pregovora, kao da uopće nije želja za rušenje zida, već ideja njegovog pretvaranja u *produženi međuprostor*, u jednu specifičnu međuzonu s „čudnim svojstvima“: propustljivost za jedne, ali stroga kontroliranost za Nas – *Druge*.

„Imao je, kako bih rekao, neku neshvatljivu snagu taj zid, kao da ga nije izgradila ljudska ruka već ga podigao sam bog ili crni vrag ili ružna kletva neke nesretne duše rugajući se mom barbarskom narodu, njegovoj sramoti pred vijekom i pred svijetom. Uvijek kada bismo pomislili da je gotov, da je rušenje njegovo pitanje vremena... taj bi se nekim čudnim čudom ponovo obnovio, onako, sam od sebe, kao da je u njegovoj tvrdoj unutrašnjosti postojala biljka... koja je obnavljala njegovo ranjeno tijelo” (Mihajlovski; 2001: 127).

Riječ je o ispunjenju jedne grube želje i to na štetu manifestirane volje Drugih – susjeda, manjinskih identiteta. Radi se o *snu jedne nacije*, san koji se pretvorio u čin realnog nasilja – teritorijalnog, simboličkog, političkog – za nas konkretnog, stvarnog kao nepobitna historijska činjenica. Ali, isto tako, činjenica je da se kulture mogu međusobno i prepoznati pomoću svojih projekcija Drugosti. U to nas uvjeravaju postkolonijalni diskurzi, oni koji govore o hibridnom i liminalnom karakteru domorodnih kultura, koji pričaju eto, svoju tužnu priču ili žive s problemima nove historije, geografije i imagologije... Takav jedan *narativ* promiče i ovaj naš roman. Naime:

„Uvijek kad se govorilo o našoj zemlji ili kad je sintaksa jednostavno vrištala za našim imenom, oni su, očito po dogovoru, govorili ili *this country* ili *your country*, dok nije jedan od njih, bog mu presudio, upotrebio i ono *the country of your minister* kao vrh svake ironije...” (Mihajlovski; 2001: 136). „...Od dana u dan, ovo se *dis kantri* toliko odomaćilo, da smo uskoro... ovu uzbrdicu sami prozvali *diskantrijska!*” (Mihajlovski; 2001: 138, kurziv je moj).

Jasno je da ovo takoreći iznuđeno preimenovanje naše zemlje u *this country* ili *the country of our minister*, ne može značiti ništa drugo osim pokušaj redefiniranja rodnog tla u *mjesto-bez-tla*, u *prostor-izvan-svagog-prostora*. Ali koji je cilj toga besmislenoga inzistiranja o prihvaćanju lažnog imena nacije? Da li se to inzistiranje odnosi na prostor kojega su definirale same državne granice, ili se radi, možda, o nekom perfidnijem pokušaju – o promjeni identiteta domorodnog stanovništva? Oslovljavati neki narod njegovim vlastitim imenom znači priznati i prihvatiti njegovu autohtonost. Ali inzistirati na zamjenu pravog imena lažnim, znači pokušaj uvođenja fundamentalne pukotine u identitetu. Ona bi mogla primiti i reproducirati gen inferiornosti kao trajnu nacionalnu pojavu, kao trajnu karakternu crtu jednog naroda.

Diskurz postkolonijalne teorije i kritike bi u jednom ovakvom nastojanju prepoznao tipičan pro/neo-kolonizatorski poduhvat s dvojnomoformulom: s jedne strane, tim postupkom kolonizatori osiguravaju sebi superiornost ali s druge – potenciraju svoju nepripadnost, jer ono *this* ili *your county* u njihovom diskurzu otkriva da su oni domородni u nekim drugim granicama, a izvanjski i tuđi narodu čiji identitet žele promjeniti. Upravo zbog toga, to agresivno nastojanje koje svakim novim pokušajem brisanja naše kolektivne memorije postaje sve nasilnije, doživljavamo kao represiju. To vam može potvrditi i prorok iz Diskantrijske:

„Da je ona stvar s imenom bila ozbiljna i da je vrag odnio šalu vidjelo se kada je... naš prijem u Ujedinjenim Nacijama postao nešto što nas je ušutkalo do dana današnjega i naučilo da su naše balkanske šale samo balkanske i da svijet uopće ne mari za njih. Primili su nas, ali pod privremenim imenom Diskantrijska... Bili smo osuđeni da krčimo sebi taj put ka Europi, kao ribe na suhom!” (Mihajlovski; 2001: 139).

Mada se zna šaliti na svoj račun pokazujući jasno katahrestički odnos prema nametnutoj lažnoj referenci, narod Diskantrijske ne može zaboraviti svoje ime. Mogu ga progoniti s rodnog tla, mogu od njega tražiti da napusti svoje ognjište, mogu mu zabranjivati pristup arhivima, ali mu ne mogu narediti da zaboravi svoje ime, jer ono

je pupčana vrpca njegovog nacionalnog sna koja omogućava njegovu reprodukciju kroz stoljeća (Gurguris; 2004: 89). U kontekstu ovog razmišljanja htjela bih citirati slijedeće: „Ono što, u krajnjoj liniji, stoji na putu najoštrije kritičke analize, jest da je Nacija *i tamo i bilo gdje drugdje, sve vrijeme*. Nacija je i prošlost i sadašnjost... i nepovratna memorija i neograničena budućnost. Ona je i muzejsko mjesto i temelj zaborava... Nacija je točka gdje se potiskivanje i povratak onog što je potisnuto dešavaju istovremeno“ (Gurguris; 2004: 89). I podalje: „strah od mogućnosti ugroženosti nacije od strane Drugog, strahovanje od odmazde onih koji su isključeni, recimo, jest konstitutivni princip zamišljanja onog nacionalnog koliko je to i uživanje u isključenosti. Oba aspekta pripadaju diskurzu granica i zajedno oni formiraju stožernu točku nacionalističke logike“ (Gurguris; 2004: 12). Tako razmišlja Grk Stasis Gurguris u svojoj knjizi *Sanjana nacija* (2004: 12), a ja završavam ovdje svoj esej ostavljajući otvorenu mogućnost za nadopunu jednom drugom temom – šutnjom, ta narativna figura, taj afektivni diskurz koji ispisuje, još uvijek, kulturne razlike ovih prostora...

Keywords: Nation, narration, border, name, identity, heterotopia, utopia, wall, this country.

Literatura:

1. Edited. Bhabha, Homi (1990): „Narrating the nation“ in: *Nation and narration*, Routledge, London & New York
(<http://prelectur.stanford.edu/lecturers/bhabha/nation.html>)
2. Bhabha, Homi K.: „Postkolonijalni autoritet i postmoderna krivnja“
(<http://www.razlika-difference.com/Razlika%2034/RD3-Bhabha.pdf>)
3. Baba, Homi K. (2004): *Sme{tanje kulture*, Beogradski krug, Beograd
4. Gurguris, Stasis (2004): *Sanjana nacija: prosve{tenost, kolonizacija i ustanovljavanje moderne Gr~ke*, Beogradski krug, Beograd
5. Fuko, Mišel (5-6-7/1990): „Mesta“, *Delo*
6. Mihajlovski, Dragi (2001): *Prorokot od Diskantrija* (roman), Kaprikornus, Skopje

Biografski podaci: Autorica eseja *Narativ nacije*, Angelina Banović Markovska, radi na Filološkom fakultetu u Skoplju. Bavi se književnom teorijom, kulturologijom, postkolonijalnim diskurzima, kao i imagološkim i komparativnim istraživanjima makedonske književnosti u kontekstu južnoslavenskih književnosti. Objavila je četiri knjige: *Interpretativne strategije* (1999); *Likove-antagoniste* (2001); *Hipertekstualne dijaloge* (2004); *Grupni portret* (2007) i antologiju *Kavez od bora: tematski izbor savremene makedonske poezije / A Cage of Wrinkles: A Thematic Selection of Contemporary Macedonian Poetry* (2007). Svi njeni radovi postirani su na web-siteu: www.banovic.org i dostupni na makedonskom i engleskom jeziku od 2006 godine.